CAMPONOTUS FALLAX NYL. A JINÍ MRAVENCI TOHO RODU V PODK. RUSI.

(Se 6 vyobrazeními.)

CAMPONOTUS FALLAX NYL. UND ANDERE AMEISEN DIESES GENUS IN KARPATHORUSSLAND.

(Mit 6 Abbildungen.)

Dr. Miloš Záleský.

Ze zástupců rodu Camponotus Mayr, které jsem v Podk. Rusi nalezl, mám za nejpozoruhodnější druh[1]) Camponotus fallax Nyl. (Camponotus marginatus Roger; na stotožňování našeho druhu s varietou Camponotus maculatus aethieps var. marginata Latr. poukázal Soudek, Mravenci, str. 93, 1922, Praha) proto, poněvadž jsem jej nalezl jako poměrně hojného, byť i ne tak jako C. vagus Scop. a C. herculeanus Linné. a) První exempláře jsem poznal ve sběru, který mi věnoval entomolog p. Artur Vávra, chytiv je pod korou pařezu na Červenici u Užhorodu (únor 1930). Další z okolí Užhorodu jsem obdržel od entomologa p. V. Čuty; chytil je v Karčavě v dubnu 1931. b) U Chustu jsem je chytil pod korou staré vrby za tržištěm na dobytek u tratě 3. IV. 1930; 24.IV. 1930 jsem pozoroval dělnici lezoucí na plotě v ulici u reformátského kostela; 31. V. 1930 jsem chytil dvě dělnice na kůlně reformátské školy. 5. VI. 1931 jsem našel dělnici sedící na listě ořechového stromu u Chustu v Čubrině. Téhož dne na východ od Čubriny na svazích lesa (na mapě Szallasz-erdö) u Tisy jsem nalezl kolonii pod mechem na velikém kameni. c) U Berehova 8. VI. 1930 těsně u záp. svahů tamějších vinorodých kopců jsem našel kolonii v dubovém pařezu. Druhou jsem nalezl na záp. straně tamějších kopců ve vinicích téhož dne v pahýlu větve na švestce. Mimo to jsem pozoroval tohoto mravence tamtéž buď lezoucího na vinařských domcích anebo ssajícího výměšky mšic na listech ořechových. Tu zdá se býti také nejhojnějším, jsa tu v příznivých poměrech na kopcích vynikajících, z teplé nížiny je kolkolem obklopující. Míním, že tento výčet nálezů na různých lokalitách je dobrým důkazem hojného výskytu. Z Podk. Rusi nebyl dosud uveden; Mocsáry jej neuvádí. V Československu byl nalezen dle Soudka (ibidem str. 94.) dvakrát: Lokayem st. v Praze (na dvou místech) a v Brně Stejskalem. Je uváděn jako vzácný. Hojný poměrně výskyt druhu na Podk. Rusi, kde v teplé nížinné části a na kopcích z nížiny vynikajících i co předhoří Karpat ji na severu vroubících, bude lze jej nalézti všude na vhodných místech (o jeho skrytém způsobu života viz níže), je pochopitelný geografickou polohou země. Doklady z výše uvedených

lokalit podkarpatoruských jsou v mé sbírce »Formicidae Czechoslovakiae«. — V následujícím odstavci několik slov ze života našeho druhu dle mých pozorování.

Kolonie jsou nejčastěji ve dřevě pařezů nebo suchých větví stromů. Jsou uloženy velmi skrytě. Na př. kdybych byl neprohledával každé téměř dřevo, jak je to mým zvykem, nebyl bych nalezl ani zmíněné kolonie v pahýlu větve švestky, či ve dřevě pařezu dubu. Teprve když dlátem rozrušíme dřevo a zpozorujeme uvnitř

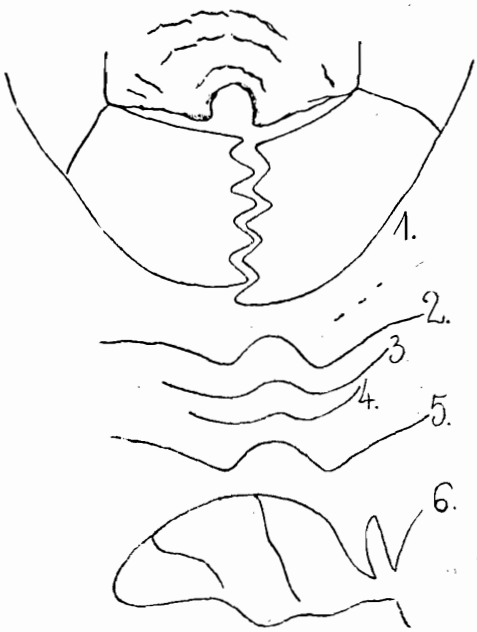

Camponotus fallax Nyl. — 1 Epistom a kusadla. Dělnice, Berehovo. (2—5) Obrysy dolního okraje epistomů: 2 velké dělnice (Užhorod), 3 středně veliké dělnice (Chust), 4 malé dělnice (Chust), 5 samice (Chust). 6. Obrys hrudi. — Orig. Záleský.

se hemžící mravence, kteří rychle zalézají a ohledáme povrchní části rozbitého pařezu, zpozorujeme na jeho povrchu ovětralé chodbičky, kterých ale mravenci k výběhu nepoužívají. Vzácně a výjimečně najdeme kolonii pod mechem na kameni. Výše zmíněná kolonie nalezená u Čubriny na straně velikého kamene, byla velmi nenápadná, na místě sluncem ozářeném. Odloupnul jsem mech, čekaje zcela jiný nález, než jaký se stal. Kolonie jsou dosti silné. Ze svých hnízd podniká C. fallax Nyl. daleké pátravé cesty. Nalezneme jej i na takových místech, kam bychom nějakého mravence sotva šli hledati (tak uvedený nález na kůlně školy), nepřekvapí proto, když jej najdeme i v úlech včel, kam jde na med. Na jeho pátravých cestách

leze směrem vlnité křivky, a je-li překvapen, tu ihned prchá velmi rychle a ukryje se do štěrbiny nebo po ssuf dřeva, kde očekává u kraje úkrytu, až nebezpečí přejde. Rychlost na útěku je značná a zřídka se nám podaří prchajícího mravence chytiti. Ale i nerušeně se pohybující mravenec se občas zastaví a roztáhnuv nohy, se oddává chvilku klidu; tuto posici zaujímá též v prvém okamžiku, než byv poplašen, prchne a také v ní se nalézá, když vyssává výměšky mšic na listech ořechů. Zcela malé exempláře mohou býti zaměněny s Colobopsis truncata Spin., která také v téže posici vyssává výměšky mšic. Ze svých toulek se vrací do kolonií velmi skrytě, hemžení mravenců kolem vchodů do kolonie jsem nepozoroval. Skrytost způsobu života druhu vysvětlovala by snad zprávy o jeho řídkém výskytu. — Jelikož se rychle ukrývají, chytáme je nejlépe tak, že z objevené kolonie vyhazujeme rychle kusy dřeva s částmi kolonie na šátky, které uschováváme v lahvích, jinak se rozutekou a zmizí v trávě či jinde v úkrytech. S listů a lezoucí na stěnách chytají se nejlépe tak, že je smeteme do láhve. Sedí-li na listech, poklopí se širokohrdlou lahví. Exhaustorem se chytají i zcela malé dělnice velmi těžko pro značnou rychlost na útěku. Na několika obrázcích předvádím několik věcí z morfologie nejen pro potřebu sběratelů, které upozorňuji na popisy ve spise Soudkově a Forelově (Die Ameisen der Schweiz, Dübendorf 1915), ale i jako doklad.

Z ostatních tohoto rodu je velmi hojný 2) Camponotus vagus Scop. v nížině i na sopečných předhořích, mnou víckrát nalezený, zrovna jako 3) Camponotus herculeanus ligniperda Latr. Kdežto 4) Camponotus herculaneus Linné jest rasa horská, kterou našel na společné naší exkursi na průsmyku Užockém v Karpatech (6. VI. 1929) a mně k určení odevzdal jmenovaný p. A. Vávra. Je v Karpatech zajisté hojná. Mocsárym od Užhorodu uvedený druh 5) Camponotus maculatus silvaticus Ol. se mi nepodařilo dosud nalézti. Míním, že našemi formami není dosud vyčerpán počet příslušníků rodu Camponotus Mayr v Podk. Rusi a že naleznou se i jiné formy, jak to vyplývá z geografické polohy země.

Camponotus fallax Nyl. und andere Ameisen dieses Genus in Karpathorussland. (Mit 6 Abbildungen.)

Sehr häufig sind 1) C. herculeanus ligniperda Latr. und 2) C. vagus Scop., 3) C. herculeanus Linné ist eine Gebirgsrasse der Karpathen (Užok, leg. A. Vávra, determ. von mir). Eine zwar nicht so häufige wie C. vagus und herculaneus, aber doch an geeigneten Stellen oft vorkommende Art ist 4) C. fallax Nyl., welche bei Už-

horod von den Herrn A. Vávra und W. Čuta (determiniert von mir), bei Chust und Berehovo von mir gefunden wurde. Am häufigsten kommt sie bei Berehovo vor, wo ich im Bereiche der Westabhänge der Berehover Hügel nicht nur zwei Kolonien gefunden habe, sondern auch mehrere auf den dortigen Weinbergbauden kriechende Camponotus fallax Nyl. sammelte. Die Kolonien dieser Art befanden sich in Holz, nur als eine Ausnahme fand ich bei Chust eine Kolonie unter Moos am grossen Steine. Die von Mocsáry aus der Umgebung von Užhorod angeführte Art, 5) C. maculatus silvaticus Ol. habe ich nicht gefunden. Durch die hier angeführten Arten ist die Aufzählung der karpathorussischen Ameisen des Gen. Camponotus Mayr sicher nicht beendet.

Dr. Julius Komárek: Mnišková kalamita v letech 1917—1927. Sborník výzkumných ústavů zemědělských R. Č. S. Sv. 78. Praha, 1931. Přednosta ústavu pro ochranu lesů a vůdce protimniškových akcí publikuje v krásné knize (256 stran) za spolupráce četných vynikajících kapacit lesnických své desetileté zkušenosti z poslední kalamity a resumuje výsledky svých podrobných studií. Mimo podrobná data z oekologie mnišky, nalézáme zde vysoce zajímavé stati, které obsahují úvahy o vzniku celé kalamity mniškové. Autor netlumočí pouze své vlastní názory na vznik kalamity, nýbrž stručně resumuje, reprodukuje a kriticky rozbírá i názory jiných badatelů cizích i našich (zvl. Růžičky, Mokrého, Farského a jiných). Zajímavé jsou poznatky o šíření mnišky a o průběhu žíru v jednotlivých letech a v jednotlivých krajích. Jsou tu na základě statistických měření a pozorování vylíčeny vlivy povětrnostní i působení parasitů. Zvláštní stať jest věnována činnosti užitečného ptactva, která při poslední kalamitě naprosto zklamala a jež bývá přeceňována. Rovněž z hmyzích parasitů, mimo Tachiny, není žádného druhu, který by měl nějaký znatelnější vliv na omezení kalamity a množení mnišky. Ke konci autor připojuje stati o hospodaření na mniškových holožírech i o fauně, která se zde vytvořila, jakož i obsáhlé stati o boji proti mnišce. Velmi zajímavé jsou kapitoly o parasitech a pomniškových kůrovcích z pera našich známých odborníků Ing. Kolubajeva a Ing. Dra Pfeffera. Obsahují klíče jednotlivých parasitů mnišky i kůrovců, provázené pěknými obrázky, takže určování jejich jest tím usnadněno. Celá kniha, psaná šťastným, jasným slohem autorovým, jest provázena celou řadou dobrých obrázků i celostránkových tabulí. Přečte ji pozorně nejen lesník, nýbrž i každý entomolog, mající širší zájem o přírodu. Kniha jest věnována nestoru našich praktických entomologů prof. Ing. Nechlebovi. Škoda jen, že vzdor četným korekturám, patrně nedokonalostí sazečovou, kniha obsahuje četné tiskové chyby.

Dr. Šámal.